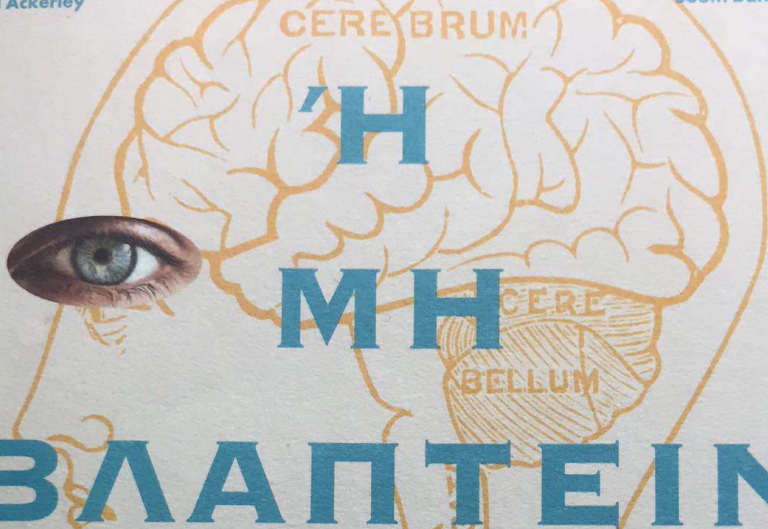

OXFORD POP SCIENCE

Βραβείο
PEN Ackerley

Βραβείο
South Bank Sky Arts

CEREBRUM
Ή
ΜΗ
CERE
BELLUM
VΛΑΠΤΕΙΝ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ,
ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΚΑΙ
ΤΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ
ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ

HENRY MARSH

Υποψήφιο για το Wellcome Book Prize, το Guardian First Book Award και άλλα 5 βραβεία

ΕΠΙΦΥΣΙΟΚΥΤΤΩΜΑ

ουσ. ένας ασυνήθης όγκος του αδένα της επίφυσης, ο οποίος αναπτύσσεται βραδέως.

Συχνά είμαι αναγκασμένος να κάνω τομές μέσα στον ίδιο τον εγκέφαλο και αυτό δεν μου αρέσει καθόλου. Καυτηριάζω με μια λαβίδα διαθερμίας τα πανέμορφα και δαιδαλώδη κατακόκκινα αιμοφόρα αγγεία που απλώνονται στη γυαλιστερή επιφάνεια του εγκεφάλου. Κάνω μια τομή στον εγκέφαλο μ' ένα μικρό νυστέρι και δημιουργώ μια οπή μέσα από την οποία σπρώχνω ένα λεπτό ρύγχος αναρρόφησης. Ο εγκέφαλος έχει τη σύσταση ζελέ, η αναρρόφηση επομένως είναι το κύριο εργαλείο ενός χειρουργού εγκεφάλου. Κοιτάζω μέσα από το χειρουργικό μικροσκόπιο, αναζητώντας τον δρόμο μου βαθιά μέσα στη μαλακή λευκή ουσία του εγκεφάλου, ψάχνοντας για τον όγκο. Η ιδέα ότι η αναρρόφησή μου κινείται διαμέσου της ίδιας της σκέψης, διαμέσου των συναισθημάτων και της λογικής, και ότι οι μνήμες, τα όνειρα και οι σκέψεις μοιάζουν να αποτελούνται από ζελέ μού φαίνεται ασύλληπτα αλλόκοτη για να την αποδεχθώ. Όλα όσα βλέπω μπροστά μου έχουν υλική υπόσταση. Κι όμως, ξέρω ότι αν παραστρατήσω και πατήσω σε λάθος περιοχή, σε αυτήν που οι νευροχειρουργοί ονομάζουν εύγλωττο εγκέφαλο, μετά, περνώντας από την αίθουσα ανάνηψης για να δω τι κατάφερα, θα δω έναν ασθενή στον οποίο θα έχω προκαλέσει βλάβες και αναπηρία.

Η χειρουργική εγκεφάλου είναι επικίνδυνη και η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο μέχρι ένα σημείο μόνο. Έχω τη δυνατότητα, για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσω μια μορφή GPS που είναι ειδική για τη χειρουργική εγκεφάλου και ονομάζεται πλοήγηση μέσω υπολογιστή, στην οποία απέναντι από το κεφάλι του ασθενούς υπάρχουν υπέρυθρες κάμερες, ακριβώς όπως οι δορυφόροι που βρίσκονται σε τροχιά γύρω από τη Γη.

Οι κάμερες αυτές μπορούν και «βλέπουν» τα εργαλεία που κρατώ στα χέρια μου, πάνω στα οποία υπάρχουν μικροί σφαιρικοί ανακλαστήρες. Πάνω σε μια τομογραφία του εγκεφάλου του ασθενούς μου που λήφθηκε λίγο πριν από την εγχείρηση και με τη βοήθεια ενός υπολογιστή που είναι συνδεδεμένος με τις κάμερες, βλέπω ακριβώς τη θέση που έχουν τα εργαλεία μου μέσα στο κεφάλι του. Έχω επίσης τη δυνατότητα να χειρουργήσω τον ασθενή ενώ είναι ξύπνιος χορηγώντας του μόνο τοπική αναισθησία, έτσι ώστε να μπορώ να εντοπίσω τις εύγλωττες περιοχές του εγκεφάλου διεγείροντάς τον με ένα ηλεκτρόδιο. Ο αναισθησιολόγος ζητά από τον ασθενή να εκτελέσει κάποιες απλές εντολές κι έτσι, καθώς η επέμβαση προχωράει, μπορούμε να καταλάβουμε αν προκαλώ κάποια βλάβη. Όταν κάνω επεμβάσεις στον νωτιαίο μυελό, ο οποίος είναι ακόμη πιο ευάλωτος από τον εγκέφαλο, έχω τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσω μια μέθοδο ηλεκτρικής διέγερσης γνωστή ως προκλητά δυναμικά, η οποία με προειδοποιεί αν πρόκειται να προκαλέσω κάποια παράλυση.

Παρ' όλη αυτή την τεχνολογική πρόοδο όμως, η νευροχειρουργική εξακολουθεί να είναι επικίνδυνη και να απαιτεί τόσο τεχνικές δεξιότητες όσο και εμπειρία, αφού τα εργαλεία μου βυθίζονται μέσα στον εγκέφαλο ή τον νωτιαίο μυελό. Κυρίως, πρέπει να ξέρω πότε να σταματώ. Συχνά είναι προτιμότερο να αφήνει κανείς την πάθηση του ασθενούς να ακολουθήσει τη φυσική της πορεία και να μην τον χειρουργήσει. Τέλος, υπάρχει πάντα και ο παράγοντας της τύχης, καλής και κακής. Όσο αυξάνεται η εμπειρία μου, τόσο περισσότερο μου φαίνεται ότι η τύχη παίζει όλο και σημαντικότερο ρόλο.

Έπρεπε να χειρουργήσω έναν ασθενή ο οποίος είχε όγκο σε έναν μικρό αδένα του εγκεφάλου που ονομάζεται επίφυση. Τον 17ο αιώνα ο δυϊστής φιλόσοφος Ντεκάρτ, ο οποίος υποστήριζε ότι ο νους και ο εγκέφαλος είναι δύο εντελώς ξεχωριστές οντότητες, τοποθέτησε την ανθρώπινη ψυχή στην επίφυση. Αυτό είναι το σημείο, είπε, όπου ο υλικός εγκέφαλος έρχεται με κάποιο μαγικό και μυστηριώδη τρόπο σε επικοινωνία με τον νου και την άυλη ψυχή. Δεν ξέρω τι θα έλεγε αν είχε δει τους ασθενείς μου να κοιτούν σε μια οθόνη τον ίδιο τους τον εγκέφαλο όταν τους χειρουργώ με τοπική αναισθησία.

Οι όγκοι της επίφυσης είναι πολύ σπάνιοι και είναι καλοήθεις ή κακοήθεις. Οι καλοήθεις δεν χρειάζεται απαραίτητα να αντιμετωπιστούν. Οι κακοήθεις αντιμετωπίζονται με ακτινοθεραπεία ή χημειοθεραπεία, μπο-

ρεί και πάλι όμως να οδηγήσουν τελικά στον θάνατο. Παλαιότερα, οι όγκοι αυτοί θεωρούνταν ανεγχείρητοι, αλλά με τη σύγχρονη μικροσκοπική νευροχειρουργική αυτό δεν ισχύει πια. Σήμερα το χειρουργείο θεωρείται απαραίτητο· έστω για να ληφθεί βιοψία και να επιβεβαιωθεί ο τύπος του όγκου, έτσι ώστε να αποφασιστεί ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να αντιμετωπιστεί ο ασθενής. Η επίφυση είναι θαμμένη βαθιά στο κέντρο του εγκεφάλου, οπότε η εγχείρηση είναι, υπό χειρουργικούς όρους, μια πρόκληση. Οι νευροχειρουργοί κοιτάζουν τις τομογραφίες εγκεφάλου στις οποίες απεικονίζονται όγκοι της επίφυσης με τον ίδιο φόβο και την ίδια έξαψη που νιώθουν οι ορειβάτες μπροστά σε μια ψηλή κορυφή που ελπίζουν να κατακτήσουν.

Αυτός ο συγκεκριμένος ασθενής είχε δυσκολευτεί πάρα πολύ να αποδεχθεί ότι έπασχε από κάτι που απειλούσε τη ζωή του και ότι εκείνη είχε ξεφύγει πλέον από τον έλεγχό του. Ήταν ο πολύ δυναμικός διευθυντής μιας εταιρείας. Νόμιζε ότι οι πονοκέφαλοι που είχαν αρχίσει να τον ξυπνούν τη νύχτα οφείλονταν στο στρες που του είχε προκαλέσει το γεγονός ότι αναγκάστηκε να απολύσει πολλούς από τους υπαλλήλους του μετά την οικονομική κατάρρευση του 2008. Όπως αποδείχθηκε, είχε όγκο στην επίφυση και οξύ υδροκέφαλο. Ο όγκος έφραζε τη φυσιολογική κυκλοφορία του εγκεφαλονωτιαίου υγρού γύρω από τον εγκέφαλό του και το παγιδευμένο υγρό αύξανε την πίεση μέσα στο κεφάλι του. Χωρίς θεραπεία, θα έχανε το φως του και θα πέθαινε μέσα σε λίγες εβδομάδες.

Τις ημέρες πριν από την επέμβαση είχαμε κάνει πολλές αγωνιώδεις συζητήσεις. Του εξήγησα ότι οι κίνδυνοι από την εγχείρηση, όπως το να πεθάνει ή να πάθει ένα μεγάλο εγκεφαλικό επεισόδιο, ήταν τελικά μικρότεροι από τους κινδύνους που θα διέτρεχε αν δεν έκανε την επέμβαση. Εκείνος έγραφε σχολαστικά όλα όσα του έλεγα στο κινητό του, λες κι αν έβλεπε γραμμένες όλες αυτές τις μεγάλες λέξεις (αποφρακτικός υδροκέφαλος, ενδοσκοπική κοιλιοστομία, επιφυσιοκύττωμα, επιφυσιοβλάστωμα) θα έπαιρνε και πάλι τον έλεγχο της κατάστασης στα χέρια του και θα σωζόταν. Η αγωνία του, σε συνδυασμό με το δικό μου αίσθημα βαθιάς αποτυχίας από μια εγχείρηση που είχα κάνει την προηγούμενη εβδομάδα, σήμαινε ότι ήμουν αντιμετώπος με την προοπτική να τον χειρουργήσω υπό το κράτος του φόβου.

Τον επισκέφτηκα το βράδυ πριν από την επέμβαση. Όταν μιλώ με τους ασθενείς μου το βράδυ πριν από την εγχείρηση προσπαθώ να μην εστιάζω

στους κινδύνους της, τους οποίους έχω ήδη συζητήσει λεπτομερώς σε προηγούμενη συνάντηση. Προσπαθώ να τους καθησυχάσω και να μετριάσω τους φόβους τους, αν και το αποτέλεσμα είναι να αυξάνεται τελικά η δική μου αγωνία. Είναι ευκολότερο να κάνεις δύσκολες επεμβάσεις αν έχεις ενημερώσει από πριν τον ασθενή ότι η εγχείρηση είναι τρομακτικά επικίνδυνη και ότι είναι πολύ πιθανό να μην πάει καλά, αφού έτσι νιώθεις ότι εσύ θα φταις κάπως λιγότερο αν τελικά τα πράγματα εξελιχθούν άσχημα.

Η γυναίκα του ήταν καθισμένη δίπλα του και είχε τρελαθεί από τον φόβο της.

«Πρόκειται για μια απλή επέμβαση», τους καθησύχασα με ψεύτικη αισιοδοξία.

«Όμως ο όγκος μπορεί να είναι καρκίνος, έτσι δεν είναι;» με ρώτησε.

Της απάντησα διστακτικά πως ναι, θα μπορούσε. Της εξήγησα ότι κατά τη διάρκεια της επέμβασης θα έπαιρνα μια κρουτομή, δηλαδή ένα δείγμα το οποίο θα εξέταζε αμέσως ένας παθολογοανατόμος, οπότε αν σύμφωνα με την εξέτασή του ο όγκος δεν ήταν καρκίνος, δεν θα χρειαζόταν να προσπαθήσω να τον αφαιρέσω ολόκληρο, μέχρι και το τελευταίο κομματάκι. Αν τελικά ο όγκος ήταν γερμίνωμα, δεν θα χρειαζόταν να τον αφαιρέσω καθόλου και ο άντρας της θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί –και πιθανότατα να γιαιτρευτεί– με ακτινοθεραπεία.

«Οπότε, αν δεν είναι καρκίνος και είναι γερμίνωμα, τότε η εγχείρηση είναι ακίνδυνη», μου είπε, αλλά η φωνή της πρόδιδε αβεβαιότητα.

Δίστασα, γιατί δεν ήθελα να την τρομάξω. Διάλεξα τις λέξεις μου πολύ προσεκτικά. «Ναι. Αν δεν επιχειρήσω να αφαιρέσω ολόκληρο τον όγκο, είναι πολύ πιο ακίνδυνη».

Μιλήσαμε λίγο ακόμα προτού τους ευχηθώ καλό βράδυ και φύγω για το σπίτι μου.

Νωρίς το επόμενο πρωί ήμουν ξαπλωμένος στο κρεβάτι και σκεφτόμουν τη νεαρή γυναίκα που είχα χειρουργήσει την προηγούμενη εβδομάδα. Είχε έναν όγκο στον νωτιαίο μυελό, μεταξύ του έκτου και του έβδομου αυχενικού σπονδύλου. Παρόλο που δεν ξέρω γιατί, αφού δεν είχα αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα κατά τη διάρκεια της επέμβασης, όταν ξύπνησε είχε παραλύσει η δεξιά πλευρά του σώματός της. Μάλλον είχα προσπαθήσει να αφαιρέσω πολύ μεγάλο μέρος του όγκου. Πρέπει να ήμουν πολύ σίγουρος για τον εαυτό μου. Δεν ένιωθα τον φόβο που θα έπρεπε να νιώθω. Είχα μεγάλη

επιθυμία η επόμενη επέμβαση, αυτή δηλαδή για τον όγκο της επίφυσης, να πάει καλά. Ήθελα να υπάρξει μια ευτυχής κατάληξη, να ζήσουν μετά όλοι καλά κι εγώ καλύτερα, να βρω δηλαδή ξανά την ειρήνη με τον εαυτό μου.

Ήξερα, όμως, ότι όσο πικρά κι αν είχα μετανιώσει, όσο καλά κι αν πήγαινε η επέμβαση στην επίφυση, δεν υπήρχε τίποτα που θα μπορούσα να κάνω για να αποκαταστήσω τη βλάβη που είχα προξενήσει σε εκείνη τη νέα γυναίκα. Όσο δυστυχισμένος κι αν ένιωθα, αυτό δεν ήταν τίποτα μπροστά σε όσα υπέφεραν εκείνη και η οικογένειά της. Δεν υπήρχε κανένας λόγος να πάει καλά αυτή η επόμενη επέμβαση στον όγκο της επίφυσης μόνο και μόνο επειδή το ήθελα τόσο απελπισμένα ή επειδή η προηγούμενη επέμβαση είχε πάει τόσο άσχημα. Η τελική έκβαση της επέμβασης στην επίφυση -αν ο όγκος θα ήταν κακοήθης ή όχι, αν θα μπορούσα να τον αφαιρέσω ή αν θα ήταν απελπιστικά κολλημένος στον εγκέφαλο και όλα θα πήγαιναν εντελώς στραβά- ήταν σε μεγάλο βαθμό έξω από τον έλεγχό μου. Ήξερα επίσης ότι με το πέρασμα του χρόνου η θλίψη που ένιωθα εξαιτίας αυτού που είχα κάνει στη νέα γυναίκα θα ξεθώριαζε. Η ανάμνησή της έτσι όπως ήταν ξαπλωμένη στο κρεβάτι του νοσοκομείου με παράλυτο το χέρι και το πόδι θα γινόταν απλώς μια ουλή και θα έπαυε να αποτελεί επώδυνο τραύμα. Θα έπαιρνε τη θέση της στον κατάλογο με τις προσωπικές μου αποτυχίες: άλλη μια ταφόπετρα στο νεκροταφείο που όλοι οι χειρουργοί κουβαλούν μέσα τους, όπως είπε κάποτε ο Γάλλος χειρουργός Δερίς.

Όλοι αυτοί οι νοσηροί φόβοι συνήθως εξαφανίζονται με το που αρχίζει η εγχείρηση. Παίρνω το νυστέρι -όχι πια από το χέρι της εργαλειοδότριας, αλλά μέσα από έναν μεταλλικό δίσκο, σύμφωνα με κάποιο πρωτόκολλο υγείας και ασφάλειας- και γεμάτος με την αυτοπεποίθηση του χειρουργού το πιέζω με ακρίβεια πάνω στο δέρμα του κρανίου του ασθενούς. Καθώς το αίμα αναβλύζει από το τραύμα, η έξαψη του κυνηγιού τα ξεπερνάει όλα κι εγώ νιώθω ότι ελέγχω τα πάντα. Ή, τουλάχιστον, έτσι γίνεται συνήθως. Αυτή τη φορά όμως, λόγω της τραγικής εγχείρησης της προηγούμενης εβδομάδας, μπήκα στην αίθουσα κουβαλώντας το φοβερό τρακ του ηθοποιού προτού ανέβει στη σκηνή. Αντί, όπως κάνω συνήθως, να αρχίσω τις φλυαρίες με την εργαλειοδότρια και τον Μάικ, έναν από τους ειδικευμένους χειρουργούς που ήταν βοηθός μου, καθάρισα το δέρμα του ασθενούς και έστρωσα τα χειρουργικά σεντόνια σιωπηλός.

Ο Μάικ δούλευε ήδη μαζί μου αρκετούς μήνες και γνωριζόμασταν πολύ καλά. Στα τριάντα χρόνια της σταδιοδρομίας μου πρέπει να έχω εκπαιδεύσει πολλούς ειδικευόμενους και με τους περισσότερους από αυτούς θέλω να πιστεύω ότι τα πήγαινα πολύ καλά. Το δικό μου έργο είναι να τους εκπαιδεύω και να αναλαμβάνω την ευθύνη αυτών που κάνουν, ενώ το δικό τους έργο είναι να με βοηθούν και να με υποστηρίζουν – ακόμη και να μου δίνουν κουράγιο, όταν αυτό είναι απαραίτητο. Ξέρω αρκετά καλά ότι συνήθως μου λένε αυτό που πιστεύουν ότι θέλω να ακούσω, όμως η σχέση που αποκτούμε μπορεί να γίνει πολύ στενή –κάτι ίσως σαν τη σχέση που αναπτύσσουν οι στρατιώτες στον πόλεμο– και αυτό είναι που θα μου λείψει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο όταν θα συνταξιοδοτηθώ.

«Τι τρέχει, αρχηγέ;» με ρώτησε ο Μάικ.

Γρύλισα κάτω από τη μάσκα μου.

«Η ιδέα ότι η νευροχειρουργική είναι κάποιο είδος ήρεμης και ορθολογικής εφαρμογής της επιστήμης», είπα, «είναι μια τεράστια ανοησία. Έτσι τουλάχιστον το βλέπω εγώ. Αυτό το καταραμένο χειρουργείο την προηγούμενη εβδομάδα μ' έχει κάνει να νιώθω όσο νευρικός ήμουν τριάντα χρόνια πριν και όχι όπως θα έπρεπε να είμαι τώρα που κοντεύω να πάρω σύνταξη».

«Δεν βλέπω την ώρα», είπε ο Μάικ, ένα κλασικό αστείο που κάνει ο πιο θαρραλέος από τους ειδικευόμενούς μου τώρα που πλησιάζω στο τέλος της σταδιοδρομίας μου. Οι ειδικευόμενοι σήμερα είναι πολλοί περισσότεροι από τις θέσεις επιμελητών και όλοι οι δικοί μου ανησυχούν πολύ για το μέλλον τους. «Ούτως ή άλλως, το πιθανότερο είναι ότι η κατάστασή της θα βελτιωθεί», πρόσθεσε. «Είναι πολύ νωρίς ακόμη».

«Πολύ αμφιβάλλω».

«Μα ποτέ δεν μπορείς να ξέρεις σίγουρα...»

«Ναι, φαντάζομαι πως έτσι είναι».

Ενώ μιλούσαμε στεκόμασταν πίσω από τον ασθενή, ο οποίος ήταν κοιμισμένος και τοποθετημένος σε καθιστή θέση. Ο Μάικ είχε ήδη ξυρίσει μια στενή λωρίδα μαλλιών στο πίσω μέρος του λαιμού του.

«Μαχαίρι», είπα στην Άγκνες, την εργαλειοδότρια. Το πήρα από τον δίσκο που έτεινε προς το μέρος μου κι έκανα μια γρήγορη τομή σε όλο το πίσω μέρος του κεφαλιού του άντρα. Ο Μάικ απομάκρυνε το αίμα με την αναρρόφηση κι εγώ ξεχώρισα τους μυς του αυχένα για να μπορέσουμε να αρχίσουμε να κάνουμε τρύπες στο κρανίο με το τρυπάνι.

«Τέλεια», είπε ο Μάικ.

Μόλις έγινε η τομή στο δέρμα του κρανίου, απομακρύνθηκαν οι μύες, ολοκληρώθηκε η κρανιοτομή και διανοίχθηκαν και αποκολλήθηκαν οι μήνιγγες (η χειρουργική χρησιμοποιεί από παλιά δικό της γλωσσικό ιδίωμα για τις περιγραφές), ζήτησα να φέρουν το χειρουργικό μικροσκόπιο και βολεύτηκα στη χειρουργική καρέκλα. Στις χειρουργικές επεμβάσεις της επίφυσης, σε αντίθεση με τους άλλους όγκους του εγκεφάλου, δεν χρειάζεται να γίνει τομή διαμέσου του εγκεφάλου προκειμένου να φτάσει κανείς στον όγκο: από τη στιγμή που θα διανοιχθούν οι μήνιγγες, οι μεμβράνες δηλαδή που βρίσκονται κάτω από το κρανίο και οι οποίες καλύπτουν τον εγκέφαλο και τον νωτιαίο μυελό, αρχίζεις να κινείσαι κατά μήκος μιας λεπτής σχισμής που διαχωρίζει το επάνω μέρος του εγκεφάλου, δηλαδή τα εγκεφαλικά ημισφαίρια, από το κάτω μέρος, που είναι το εγκεφαλικό στέλεχος και η παρεγκεφαλίδα. Νιώθεις σαν να μπουσουλάς μέσα σε ένα μακρύ τούνελ. Σε βάθος περίπου επτά εκατοστών, αν και έχεις την εντύπωση ότι είναι εκατοντάδες φορές πιο βαθιά λόγω της μεγέθυνσης του μικροσκοπίου, θα βρεις τον όγκο.

Κοιτάζω κατευθείαν το κέντρο του εγκεφάλου, μια μυστική και μυστηριώδη περιοχή όπου κατοικοεδρεύουν οι ζωτικές μας λειτουργίες, αυτές που μας κρατούν ζωντανούς και μας επιτρέπουν να διατηρούμε τις αισθήσεις μας. Από πάνω μου, σαν τις μεγάλες καμάρες της οροφής ενός καθεδρικού ναού, βρίσκονται οι εν τω βάθει φλέβες του εγκεφάλου: οι έσω εγκεφαλικές φλέβες, πίσω από αυτές οι βασικές φλέβες του Rosenthal και στη μέση γραμμή η μεγάλη φλέβα του Γαληνού, σκούρα μπλε και αστραφτερή κάτω από το φως του μικροσκοπίου. Μπροστά σε αυτά τα ανατομικά στοιχεία, οι νευροχειρουργοί καταλαμβάνονται από δέος.

Αυτές οι φλέβες απομακρύνουν τεράστιους όγκους φλεβικού αίματος από τον εγκέφαλο. Ο τραυματισμός τους θα οδηγήσει στον θάνατο του ασθενούς. Μπροστά μου βρίσκεται ο κοκκιώδης κόκκινος όγκος και κάτω από αυτόν η πλάκα της οροφής του εγκεφαλικού στελέχους· μια βλάβη εκεί μπορεί να προκαλέσει μόνιμο κώμα. Δεξιά και αριστερά βρίσκονται οι οπίσθιες εγκεφαλικές αρτηρίες, οι οποίες αιματώνουν τα τμήματα του εγκεφάλου που είναι υπεύθυνα για την όραση. Μπροστά, πίσω από τον όγκο, σαν μια πόρτα που θα ανοίξει σε έναν μακρινό διάδρομο με λευκούς τοίχους μόλις αφαιρεθεί ο όγκος, βρίσκεται η τρίτη κοιλία.

Όλες αυτές οι ονομασίες έχουν μια έξοχη χειρουργική ποιητικότητα, η οποία σε συνδυασμό με τις πανέμορφες εικόνες που προσφέρει το σύγχρονο, ζυγοσταθμισμένο μικροσκόπιο κάνει αυτή τη νευροχειρουργική επέμβαση έργο τέχνης – εφόσον όλα πάνε καλά, φυσικά. Αυτή τη φορά, καθώς πλησίαζα στον όγκο είδα ότι υπήρχαν στον δρόμο μου πολλά αγγεία που έπρεπε να κοπούν – και πρέπει να ξέρει κανείς ποια από αυτά μπορεί να θυσιάσει και ποια όχι. Ξαφνικά ένιωσα λες κι είχα χάσει όλη μου τη γνώση και όλη μου την πείρα. Κάθε φορά που παρασκεύαζα ένα αγγείο, που το αποκολλούσα δηλαδή από τις δομές που το περιβάλλουν, ένιωθα για λίγο τρόμο, αλλά ως χειρουργός μαθαίνεις από πολύ νωρίς να αποδέχεσαι αυτό το έντονο άγχος ως αναπόσπαστο και φυσιολογικό στοιχείο της καθημερινότητάς σου, οπότε συνεχίζεις χωρίς να του δίνεις σημασία.

Μιάμιση ώρα αφότου είχε ξεκινήσει η επέμβαση έφτασα στον όγκο. Αφαίρεσα ένα μικροσκοπικό τεμάχιο για να σταλεί στο παθολογοανατομικό εργαστήριο κι έγειρα χαλαρά προς τα πίσω στη χειρουργική μου καρέκλα.

«Τώρα, πρέπει να περιμένουμε», είπα στον Μάικ με έναν αναστεναγμό. Δεν είναι εύκολο να σταματά κανείς κατά τη διάρκεια μιας επέμβασης, οπότε σωριάστηκα γεμάτος υπερένταση στην καρέκλα μου, περιμένοντας πώς και πώς πότε θα την ξαναρχίσω, ελπίζοντας ότι ο συνάδελφός μου παθολογοανατόμος θα μου πει ότι ο όγκος είναι και καλοήθης και χειρουργήσιμος, ελπίζοντας ότι ο ασθενής θα ζήσει, ελπίζοντας ότι μετά την εγχείρηση θα είμαι σε θέση να πω στη γυναίκα του ότι όλα θα πάνε καλά.

Μετά από σαράντα πέντε λεπτά, μην μπορώντας να αντέξω πια αυτή την καθυστέρηση, έσπρωξα την καρέκλα μου από το χειρουργικό τραπέζι και φορώντας ακόμη την αποστειρωμένη ποδιά και τα γάντια μου βγήκα έξω για να πάω στο κοντινότερο τηλέφωνο. Τηλεφώνησα στο παθολογοανατομικό εργαστήριο και ζήτησα να μιλήσω στον συνάδελφο. Μετά από μια σύντομη καθυστέρηση ήρθε στο τηλέφωνο.

«Τι γίνεται με την κρυτομή;» φώναξα.

«Α», είπε ο παθολογοανατόμος, μάλλον ατάραχος, «λυπάμαι πολύ για την καθυστέρηση, αλλά ήμουν σε άλλο μέρος του κτηρίου».

«Τι στο διάολο είναι τελικά;»

«Α, ναι... Δοιπόν, τώρα το βλέπω. Ναι, ναι, μοιάζει να είναι ένα απλό καλόηθες επιφυσιοκύττωμα...»

«Φανταστικά. Σε ευχαριστώ πολύ!»

Τον συγχώρεσα αμέσως και επέστρεψα στο τραπέζι όπου περίμεναν όλοι. «Ωραία, ας ξεμπερδεύουμε τώρα με δαύτο!»

Πλύθηκα ξανά και σκαρφάλωσα στη χειρουργική μου καρέκλα, βόλεψα τους αγκώνες μου στα στηρίγματα και επέστρεψα στον όγκο. Κάθε όγκος του εγκεφάλου είναι διαφορετικός. Κάποιοι είναι σκληροί σαν βράχοι, άλλοι είναι μαλακοί σαν ζελέ. Κάποιοι είναι εντελώς στεγνοί, άλλοι βουλιάζουν στο αίμα - μερικές φορές σε τέτοιο βαθμό που ο ασθενής μπορεί να αιμορραγήσει μέχρι θανάτου κατά τη διάρκεια της επέμβασης. Κάποιοι ξεκολλούν εύκολα, όπως τα μπιζέλια από τον λοβό τους, άλλοι είναι απελπιστικά κολλημένοι στον εγκέφαλο και στα αγγεία του. Δεν μπορείς ποτέ να ξέρεις με σιγουριά από μια τομογραφία εγκεφάλου και μόνο πώς ακριβώς θα συμπεριφερθεί ο όγκος, παρά μόνον όταν αρχίσεις να τον αφαιρείς. Ο όγκος αυτού του ανθρώπου ήταν, όπως λένε οι χειρουργοί, συνεργάσιμος και με καλό χειρουργικό επίπεδο - με άλλα λόγια, δεν ήταν κολλημένος στον εγκέφαλο. Τον αποκόλλησα σιγά-σιγά, σπρώχνοντας τα τοιχώματά του προς το κέντρο του, απομακρύνοντάς τον από τον εγκέφαλο που τον περιέβαλλε. Μετά από τρεις ώρες φάνηκε ότι είχα αφαιρέσει το μεγαλύτερο μέρος.

Καθώς οι όγκοι της επίφυσης είναι πολύ σπάνιοι, ένας από τους συναδέλφους μου χειρουργούς άφησε την αίθουσά του και ήρθε στη δική μου για να δει πώς εξελισσόταν η επέμβαση. Ίσως και να ζήτησε λιγάκι.

Κοίταξε πάνω από τον ώμο μου.

«Μια χαρά φαίνεται».

«Έως τώρα», του είπα.

«Τα πράγματα στραβώνουν μόνον όταν δεν περιμένεις να στραβώσουν», μου απάντησε καθώς έκανε μεταβολή για να επιστρέψει στην αίθουσά του.

Η επέμβαση συνεχίστηκε έως ότου αφαίρεσα ολόκληρο τον όγκο χωρίς να τραυματίσω κανένα από τα ζωτικά δομικά στοιχεία του εγκεφάλου που τον περιέβαλλαν. Άφησα τον Μάικ να κλείσει την τομή και βγήκα να περπατήσω στους θαλάμους. Είχα λίγους μόνο ασθενείς, και ένας από αυτούς ήταν η νεαρή μητέρα που είχα αφήσει παράλυτη την προηγούμενη εβδομάδα. Τη βρήκα μόνη της σ' έναν μονόκλινο θάλαμο. Όταν πλησιάζεις έναν ασθενή στον οποίο έχεις κάνει ζημιά νιώθεις σαν να υπάρχει ένα δυναμικό πεδίο που σε σπρώχνει προς τα πίσω, που αντιστέκεται στις προσπάθειές

σου να ανοίξεις την πόρτα πίσω από την οποία βρίσκεται ο ασθενής (μια πόρτα που το χερούλι της είναι φτιαγμένο λες από μολύβι), που σε σπρώ- να χαμογελάσεις διστακτικά. Είναι αντιστέκεται στις προσπάθειές σου παίξεις. Ο χειρουργός είναι τώρα εγκληματίας και ένοχος ή, στην καλύτερη περίπτωση, ανίκανος· ούτε ήρωας πια, ούτε παντοδύναμος. Είναι πολύ πιο εύκολο να προσπεράσεις γρήγορα τον ασθενή χωρίς να πεις τίποτα.

Μπήκα στο δωμάτιο και κάθισα στην καρέκλα δίπλα της.

«Πώς είστε;» τη ρώτησα κομπιάζοντας.

Με κοίταξε μ' έναν μορφασμό και χωρίς να πει κουβέντα έπιασε με το καλό της αριστερό χέρι το παράλυτο δεξί, το σήκωσε ψηλά και το άφησε να πέσει άψυχο πάνω στο κρεβάτι.

«Το έχω ξαναδεί αυτό να συμβαίνει μετά από χειρουργεία και οι ασθενείς τελικά καλύτερεύουν, αν και χρειάζεται να περάσουν κάποιοι μήνες. Πιστεύω πραγματικά ότι θα βελτιωθείτε πολύ».

«Σας είχα εμπιστοσύνη πριν από το χειρουργείο», μου είπε. «Γιατί να σας έχω τώρα;»

Δεν είχα τι να της πω κι έμεινα να κοιτάω αμήχανα τα πόδια μου.

«Αλλά σας πιστεύω», είπε μετά από λίγο, αν και μόνο από οίκτο μάλλον.

Επέστρεψα στην πτέρυγα των χειρουργείων. Ο ασθενής με το επιφυ- σιοκύττωμα είχε μεταφερθεί από το τραπέζι σε ένα κρεβάτι και ήταν ήδη ξύπνιος. Ήταν ξαπλωμένος με το κεφάλι του ακουμπισμένο στο μαξιλάρι και βλέμμα θολό, ενώ ένας από τους νοσηλευτές ξέπλενε το αίμα και την πούδρα από τα κόκαλα που είχαν μείνει πάνω στα μαλλιά του. Οι αναισθη- σιολόγοι και το προσωπικό της αίθουσας γελούσαν και φλυαρούσαν καθώς στριφογύριζαν φουριόζικα γύρω από το κρεβάτι του, τακτοποιώντας τα αμέτρητα σωληνάκια και τα καλώδια με τα οποία ήταν συνδεδεμένος, ώστε να είναι έτοιμος να τον τσουλήσουν μέχρι τη ΜΕΘ. Αν δεν είχε ξυπνήσει τόσο καλά, όλα αυτά θα γίνονταν μέσα στη σιωπή. Οι νοσηλευτές αράδι- αζαν τα εργαλεία στα τροχήλατα και παράχωναν τα σεντόνια, τα καλώδια και τα σωληνάκια που ήταν για πέταμα σε πλαστικές σακούλες σκουπιδιών. Ένας από τους τραυματιοφορείς σφουγγάριζε ήδη το αίμα από το πάτωμα για να είναι έτοιμη η αίθουσα για το επόμενο περιστατικό.

«Είναι μια χαρά!» μου φώναξε χαρούμενος ο Μάικ από την άλλη άκρη της αίθουσας.

Βγήκα έξω να βρω τη γυναίκα του. Περίμενε στον διάδρομο έξω από τη ΜΕΘ, με το πρόσωπο άκαμπτο από τον φόβο και την ελπίδα καθώς με κοίταζε που την πλησίαζα.

«Πήγαν όλα καλά, ακριβώς όπως ελπίζαμε», της είπα με επίσημη και ψυχρή φωνή, παίζοντας τον ρόλο του αποστασιοποιημένου και λαμπρού χειρουργού εγκεφάλου. Όμως δεν κατάφερα να αντισταθώ και πλησίασα κοντά της, έβαλα τα χέρια μου στους ώμους της και καθώς έβαλε κι εκείνη τα δικά της στους δικούς μου και κοιταχτήκαμε στα μάτια και είδα τα δάκρυά της και χρειάστηκε να παλέψω για μια στιγμή για να συγκρατήσω τα δικά μου, επέτρεψα στον εαυτό μου έναν μικρό πανηγυρισμό.

«Νομίζω ότι όλα θα πάνε καλά», της είπα.